

BOEKBEoordelingen

KLAUS MOLLENHAUSER & C. WOLFGANG MÜLLER, „*Führung*“ und „*Beratung*“ in *pädagogischer Sicht*. Quelle & Meyer, Heidelberg 1965. 50 blz.

Müller bezint zich in het eerste referaat – een artikel van 18 blz. op de overdracht die geboden wordt door de opvoedingsstijl van de daaraan te grond liggende houding en interesseert zich vnl. voor de democratische grondhouding. Mollenhauer laat in de volgende 16 blz. zien, hoe in de opvoedingsraad zich een intieme en direkt persoonlijke win elivesking voltrekt. De beide stukken bieden aldus een bijdrage tot de problematiek van het pedagogisch contact.

M. J. L.

GEORGE F. KNELLER, *Introduction to the philosophy of education*. John Wiley, N.Y. 1964, 129 blz.

Dit boekje leidt ons terug naar de verouderde positie, waarin denken over opvoeding niet uitgaat van een in de wereld aangetroffen feit dat de mens nu eenmaal klein begint, zichzelf niet in leven kan houden, op zichzelf de betekenis van de dingen niet leert kennen, enz. – van de andere feitenreeks, dat het opvoeden van een kind een impliciete keus is vóór de voortzetting van menselijk leven als menselijk, vóór de voortzetting van de menselijke arbeid, enz. – van de derde feitenreeks, dat mensen verantwoordelijk zijn voor de konsekventies van hun eigen daden, maar dat kinderen niet om hun leven gevraagd hebben en er dus niet verantwoordelijk voor gesteld kunnen worden, maar *toch* verantwoordelijke mensen worden moeten, enz. enz. Genoeg om eerst maar eens van uit te gaan en te bekijken, wat het vóóronderstelt. Hier wordt, als vanouds, weer van de meest algemene vraagstukken uitgegaan (Wat is filosofie? Wat is kennis? Wat is een waarde? enz.) en de sfeer van dgl. algemene filosofische vragen wordt maar nauwelijks verlaten. Laten we het een inleiding in de wijsbegerte noemen. Voor pedagogen of pedagogisch geïnteresseerden vervult dit boekje generlei speciale funktie.

M. J. L.

HARTMUT VON HENTIG, *Die Schule im Regelkreis*. Ernst Klett, Rotebühlstrasse 77, Stuttgart 1965, 79 S.

De auteur van dit boekje is hoogleraar in de pedagogiek aan de Universiteit van Göttingen. De titel is ontleend aan de cybernetica. Schr. ziet de menselijke gemeenschap als een organisme, dat in een voortdurend veranderende situatie continu corrigerende krachten behoeft om zijn evenwicht te bewaren. Het systeem van deze krachten is vergelijkbaar met de informatie- en terugkoppelingssystemen in het menselijk lichaam en in de hedendaagse techniek (bijv. het regelingsstelsel van de centrale verwarming met de thermostaat). Het gebruik van het beeld ter kenschetsing van de plaats van het schoolwezen in onze samenleving is verrassend. Het heeft didaktische en heuristische waarde. Maar ik kan niet inzien dat een getekend relatieschema dezelfde functies niet eenvoudiger en sprekender kan vervullen. Ik ben evenmin tot de erkenning kunnen

komen dat hier terecht gewaagd wordt van „ein neues Modell für die Probleme der Erziehung und Bildung”. Het ontgaat mij dat de vele gedachten, die in dit geschrift zijn bijeengebracht, door het gebruikte beeld inderdaad worden samengebonden. Maar ik wil gaarne de mogelijkheid openhouden, dat dit gebrek aan inzicht niet voortkomt uit een tekort van de schr. maar van de recensent. Want de schrijver is een eigenzinnig denker. Hij formuleert ongebruikelijke gedachten in geserreerde vorm en stelt aan de aandacht en het begrip van zijn lezers hoge eisen. Dit levert bijna steeds winst op. Maar het sluit misverstand niet uit. Een voorbeeld van het eerste – de winst – is het hoofdstuk „die Anpassung der Schule an sich selbst”, een opmerkelijke formule voor de inzichtelbeslotenheid van het schoolwezen, waarvan de schrijver overtuigende bewijzen geeft. Tussen de werelden van de school en die van de arbeid bestaat, naar zijn mening, een noodlottige kloof. Daar ligt z.i. de oorzaak van vele gerechtvaardigde klachten over het onderwijs. Men neme na het bovenstaande intussen niet dat de schrijver, die met volle overtuiging in deze tijd staat, de school aan de moderne technische wereld wil uitleveren. Daarvoor denkt hij te genuanceerd. In zijn cybernetische denkwijze is er voor de pedagogische functie van de school een relatief-autonome plaats.

PH. J. I.

Wirtschaft und Schule, Westdeutscher Verlag, Köln und Opladen 1965, 352 S.

De *Walter-Raymond-Stiftung*, die dit boek heeft gepubliceerd, is een centrum voor vorming en voorlichting, dat in 1959 door de *Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeberverbände* is gesticht. Dit boek is het resultaat van een symposium over school en bedrijf. In de inleiding wordt het vraagstuk gesteld. Daarna volgen voordrachten, een samenvatting der discussies en een uitvoerige documentatie. Het komt mij voor dat de waarde van dit boek niet in de eerste plaats ligt in zijn bijdrage tot de theorie van het probleem. Het meeste, dat daaromtrent wordt opgemerkt, is de georiënteerde lezer wel bekend. Laat mij slechts opmerken, dat het er in deze samensprekingen om gaat de wereldvreemdheid van de school te overwinnen en de vormende krachten in het bedrijf tot ontwikkeling te brengen maar dat de nadruk meer valt op het eerste dan op het tweede. Ik voeg hieraan toe dat de leider van het werk der Stichting Dr. Fritz Arlt een wezenlijk tekort in ons inzicht signaleerde toen hij zei: „Eine wissenschaftliche Klärung der pädagogischen Interessen der Wirtschaft ist notwendig, um in pädagogischen Spitzengesprächen diese legitimen Interessen in einer den Pädagogen verständlichen Sprache zur Kenntnis zu geben, um sie damit im pädagogischen Interesse zu verankern und um bildungspolitischen Anliegen der Wirtschaft Beachtung zu verschaffen”.

De intrinsieke betekenis van deze uitgave ligt in het feit, dat zij is voortgekomen uit de samenspraak tussen mensen uit het bedrijfsleven en uit de school, en dat zij uitvoerig melding maakt van wat gedaan kan worden en in feite reeds verricht wordt om school en bedrijf tot elkaar te brengen. Zo lezen wij over samenwerkingsgroepen, bedrijfspractica voor studenten in de opvoedkunde, idem voor onderwijzers en leraren, idem voor leerlingen, samensprekingen tussen leerlingen en jeugdige arbeiders, etc. Steeds gaat het om de wezenlijke ontmoeting van twee al te zeer gescheiden werelden. Daarbij worden de problemen, die zich hierbij voordoen, niet verzwegen. Het maakt alles een zeer levende indruk. Het lijkt mij dat wij er in ons land van kunnen leren. PH. J. I.

LEOPOLD ROSENMAYR, *Familienbeziehungen und Freizeitgewohnheiten jugendlicher Arbeiter. Eine Untersuchung von 800 Lehrlingen in Wien und Niederösterreich*. R. Oldenbourg Verlag für Geschichte und Politik, Wien, München, 1963, 431 S., DM 48.—

Het ministerie van onderwijs van Oostenrijk heeft in het voorjaar van 1958 een conferentie in Wenen belegd over het thema „Jeugd in Nood”, waar ondermeer is aanbevolen een sociologisch onderzoek in te stellen naar de jeugdproblematiek. Vandaar dat het ministerie van onderwijs de uitgave van de studie van de hoogleraar Leopold Rosenmayr over de gezinsverhoudingen, vriendschapsrelaties, vrijetijdsbesteding en opvattingen van jonge mensen mogelijk heeft willen maken.

Het onderzoek is verricht onder 800 jongens van 15 en 17 jaar, die een dag in de week een technische school bezoeken voor een opleiding in de metaalvakken of in de houtbewerking. De rest van de week zijn zij werkzaam in een bedrijf. T.a.v. de gezinsverhoudingen is o.a. als hypothese gesteld, dat de betrekkingen tussen jongeren en hun moeder minder gunstig zouden zijn als de moeder beroepsarbeid verricht. Voorts is de onderzoeker van mening dat er een samenhang bestaat tussen woonomstandigheden en het buitenshuis doorbrengen van de vrije tijd en wel in deze betekenis dat zij, die in bekrompen en slechte huizen wonen, in meerder mate de vrije tijd buitenshuis besteden dan degenen, die leven in ruime en comfortabele woningen.

Ten aanzien van de eerste hypothese komt Rosenmayr, na analyse van zijn materiaal, tot de conclusie, dat de door hem verzamelde gegevens geen steun bieden aan de vaak gehoorde veronderstelling als zou het afwijkend gedrag van jongeren te wijten zijn aan het feit, dat de moeder dikwijls en langdurig afwezig is om elders beroepsarbeid te verrichten. Ook biedt zijn materiaal geen steun aan de hypothese, dat de betrekkingen tussen jongeren en hun moeder slechter zouden zijn, wanneer zij beroepsarbeid verricht. Nu is het evenwel zo dat de moeders, van de door Rosenmayr onderzochte groepen, beroepsarbeid verrichten voor het levensonderhoud van het gezin en niet om luxe uitgaven te bekostigen. Of in het laatste geval de verhoudingen tussen moeder en zoon dan wel zouden verslechteren valt uit het materiaal van Rosenmayr niet af te lezen. Wel blijkt het motief, waarom de moeder beroepsarbeid gaat verrichten, van betekenis te zijn voor nader sociologisch onderzoek.

In het kader van de tweede hypothese is geconstateerd dat zij, die deelnemen aan het verenigingsleven, overwegend afkomstig zijn uit bekrompen woningen. Deze jongeren zoeken in het verenigingsleven een geschikte plaats, die zij thuis missen, om hun vrije tijd door te brengen. Jongeren, die in betere huizen wonen, komen overwegend uit financieel beter gesitueerde gezinnen en vinden hun genoeg en ontspanning elders waarvoor zij zich financiële uitgaven kunnen veroorloven. Toch biedt het materiaal onvoldoende steun aan de tweede hypothese wat betreft slechte woonomstandigheden en vrije tijdsbesteding buitenshuis. Slechte woonverhoudingen blijken samen te gaan met lage gezinskomensten zodat de jongeren uit deze gezinnen wegens geldgebrek niet uit kunnen gaan. Dit kan stimulerend zijn voor het deelnemen aan verenigingsactiviteiten, daar dit in doorsnee goedkoper is dan het besteden van vrije tijd in de vermaakindustrie.

Het omvangrijke cijfer- en tabellen materiaal heeft Leopold Rosenmayr niet verhinderd een boeiend boek te schrijven over een problematiek die in kranten, weekbladen en tijdschriften veelvuldig aan de orde wordt gesteld en overwegend vanuit vooroordelen wordt beoordeeld. Vandaar de betekenis van het verschijnen van boeken als het onderhavige. Deze publikatie biedt nl. een schat van concrete gegevens waarin de feiten zakelijk worden overwogen en getoetst zodat een nuchter en evenwichtig oordeel, over jongeren van nu en hun bedoelingen en opvattingen, mogelijk is.

Vanzelfsprekend is deze studie niet representatief voor wat Nederlandse verhoudingen betreft. Het hoge cijfer van gebroken gezinnen – dat voor een groot deel op de gevolgen van de tweede wereldoorlog is terug te brengen daar 26 % van de vaders overleden blijkt te zijn – duidt daar reeds op. Maar deze studie over gezinsverhoudingen en vrije tijdsbesteding van jongeren, die part-time onderwijs ontvangen, verruimt ons daar de problemen in een overzichtelijk sociologisch context zijn geplaatst.

J. H. N. G.

ELLA EDERSHEIM-LEVENBACH, *Henrietta Szold, een moeder in Israel*. Uitgever P. Noordhoff N.V., Groningen, 133 pag., f 5.—.

In dit sympathieke boekje over een Amerikaans-Joodse vrouw, die tot op zeer hoge leeftijd eerst in Amerika en later in Palestina zich zeer verdienstelijk heeft gemaakt voor het Joodse volk in het algemeen en voor de Joodse kinderen in het bijzonder, wordt in het „Ten Geleide” – geschreven door H. van Praag – medegedeeld, dat het verbazingwekkend is dat de naam van deze vrouw, die zich op het gebied van het onderwijs aan volwassenen, het medisch werk onder Joodse immigranten en Arabieren en sociale hulpverlening aan Joodse kinderen, door hen te bewegen Hitler-Duitsland te verlaten en zich te vestigen in Palestina, ontbreekt in „alle leerboeken der pedagogie – ja zelfs in onze grote encyclopedieën!” Inderdaad wordt haar naam weinig gehoord. Op zichzelf niet zo verwonderlijk daar zij in haar lange werkzame leven van praktische arbeid en bemoeiingen, niet er toe is gekomen haar gedachten over onderwijs, maatschappelijk werk en opvoeding in een theoretische beschouwing vast te leggen. Haar denkbeelden liggen als scherven verspreid in de vele brieven, die zij heeft geschreven en in de dagboeknotities, die zij achtergelaten heeft. De reiziger in Israël, die meer dan toeristische belangstelling voor volk en land heeft, komt echter haar naam wel tegen daar deze verbonden is aan sociaal-pedagogische instellingen voor de opvoeding van Israëliëse kinderen, die verwaarloozingsverschijnselen vertonen en aan een wetenschappelijke instelling, die tot taak heeft de persoonlijkheidsontplooiing van kinderen, die in intellectueel en sociaal minder gunstige milieus opgroeien, te stimuleren door voor hen daartoe geëigende maatregelen te ontwerpen. Vandaar dat het goed is dat thans een uitvoerig levensbericht van deze idealistische en intelligente vrouw is verschenen. Uit het streven en werken van deze dochter van een geleerd rabbijn uit Baltimore, leert men kennen wat het wil zeggen „mens met de mensen te zijn” en wat de „medemenselijke verantwoordelijkheid”, in de zin waarin Buber dit heeft bedoeld, in de omgang met de naaste betekent.

Haar leven is niet gelukkig geweest in de betekenis waarin dit gewoonlijk wordt onderkend. Het is wel in hoge mate zinvol geweest; in Amerika voor de daar

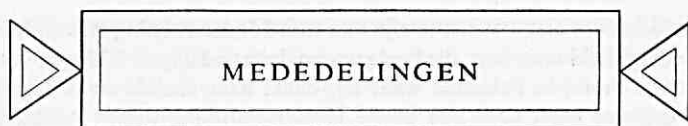
levende Joden om zich bewust te zijn van hun Joodse roeping en van hun verantwoordelijkheid voor hen, die bezig waren de grondslagen te leggen voor een Nationaal Tehuis; in Palestina waar zij, naast haar sociale en pedagogische arbeid, geijverd heeft voor een goede verstandhouding tussen Arabieren en Joden. Als Mozes heeft ook zij het beloofde land wel gezien maar het niet binnen gegaan. In 1944 is zij nl. overleden.

Het boekje geeft meer dan een levensbeschrijving. Typische trekken van het Joodse volk en de Palestijnse problematiek worden vermeld.

Zo van één der Joodse leiders, die ter verantwoording wordt geroepen bij de Engelse Hoge Commissaris voor Palestina over de illegale immigratie. Stuurs en trots zegt de Joodse leider niets te weten van illegale immigratie. Er zijn alleen zonen, die terugkeren naar hun moeders huis en hij weigert dit als illegaal te beschouwen.

Sociaal idealisme, werkkraft en intelligentie hebben het leven van Henrietta Szold op een hoog niveau gebracht en zijn deze waarden, naast militaire macht en paraatheid, niet van grote betekenis geweest voor het ontstaan van de Joodse staat?

J. H. N. G.

NATIONAAL UNIVERSITAIR CONGRES
 „ONDERZOEK VAN WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS”

Op 27 en 28 april 1966 zal te Eindhoven een landelijk congres worden gehouden over „Onderzoek van wetenschappelijk onderwijs”. Het congres zal deel uitmaken van de viering van het tweede lustrum van de Technische Hogeschool en plaats vinden in haar dan te openen gehoorzalengebouw. Ondergetekenden hebben zich tot een congresbestuur verenigd en geven U over de doelstelling van het congres hierbij een eerste informatie:

De maatschappij is bereid voor het wetenschappelijk onderwijs zeer grote en nog steeds toenemende offers te brengen. Zij vraagt echter ook, dat die offers waarlijk het karakter van investeringen voor de toekomst zullen dragen. Naarmate het aantal der studenten en de met het onderwijs gemoeide bedragen groter worden, stelt de maatschappij die vraag met meer klem.

Ons wetenschappelijk onderwijs is voorwerp van bezorgdheid en zelfs van onbehagen, niet het minst bij hen die het dagelijks dienen. Vrijwel alles aan universiteit en hogeschool staat bloot aan kritiek: de bestuursvorm en de bestuurskracht; de indeling in faculteiten en afdelingen; de omvang van investeringen en personele bezetting; de verdeling van de aandacht over onderwijs en onderzoek; het onderscheid tussen de vorming tot zelfstandige beoefening der wetenschap en de voorbereiding op maatschappelijke functies; onderwijsprogramma en examenregeling; onderwijsmethoden en studiebegeleiding; studieduur en numeriek rendement; voorzieningen voor en medezeggenschap van studenten; de academische vrijheid in de diverse interpretaties van dat begrip. Nog zijn wij zeker niet volledig.

Voorstellen tot herziening komen van binnen en van buiten. Ze zijn talrijk en verscheiden, ook wel tegenstrijdig. Dat is niet verwonderlijk: het onderwijs vormt een complex systeem, dat – als functie van de samenleving – bovendien voortdurend invloeden van buiten ondergaat.

Een instelling van wetenschappelijk onderwijs als intern systeem wordt slechts ten dele beschreven door de studiegeds met zijn opsomming van studierichtingen, vakken en onderwerpen, urentabellen, examenregelingen, adressen en spreekuren. Over de interne socio-psychologische processen en de daarbij optredende terugkoppelingen is nog te weinig bekend. Ons werk berust veelal op traditie en intuïtie, op voorwetenschappelijke grondslagen. Bij het ontwerpen van herzieningen beroepen wij ons gewoonlijk op onze ervaring of op voorbeelden uit het buitenland, maar beide stammen uit situaties die veel verschillen van het hier en nu.

Ook over de externe, cultuurhistorische en sociaal-economische, factoren die het functioneren van het wetenschappelijk onderwijs mede bepalen, is nog te weinig bekend.

Wij gaan ervan uit, dat de sociale wetenschappen, de didactiek en het statistisch

onderzoek een belangrijke bijdrage zullen leveren tot het vermeerderen van onze kennis van het onderwijssysteem. Zij zullen moeten helpen de maatschappelijke taak van het wetenschappelijk onderwijs duidelijker te omschrijven en tevens moeten aangeven hoe die taak met de grootste kans van slagen kan worden vervuld.

Voor al in de Verenigde Staten is reeds jaren intensief onderzoek op dit terrein verricht. Ook in Nederland wordt voortgang gemaakt, zij het op veel kleinere schaal. Maar de toepassing blijft nog bij het wetenschappelijk mogelijk achter.

Ook hoeft zeker niet met handelen gewacht te worden, tot alle gegevens bekend zijn. Wat nu aan kennis beschikbaar is, moet ook nu in toepassing worden gebracht, zodat het rendement kan worden bepaald. Zo zullen onderzoek en toepassing in wisselwerking leiden tot het ontstaan van een „onderwijskunde”. Onderwijskunde zal de wetenschappelijke grondslag aan het onderwijsbeleid kunnen geven, zowel voor de overheid als voor de instellingen.

Het congres en de daaraan verbonden tentoonstelling van methoden en hulpmiddelen hebben tot doel, in ruimere kring bekend te maken wat bereikt is en te stimuleren tot meedenken en meedoen.

In de openingszitting en in de slotzitting zullen algemene voordrachten worden gehouden.

In een viertal secties zal actueel speurwerk worden bediscussieerd. Een weergave van de te behandelen onderwerpen zal aan de deelnemers vooraf worden toegezonden. Na afloop van het congres zal een samenvatting van het behandelde, aangevuld met een beknopt discussieverslag, worden gepubliceerd.

Als bijdrage aan de congreskosten wordt de deelnemers f 15,— per persoon in rekening gebracht.

Congresbestuur: Prof. Dr. K. Posthumus, *voorzitter*, Prof. Dr. O. Bottema, Prof. Dr. S. D. Fokkema, Prof. Mr. J. F. Glastra van Loon, Prof. Dr. A. D. de Groot, Prof. Dr. F. van Heek, Prof. Dr. Ph. J. Idenburg, Prof. Dr. M. J. Langeveld, Prof. Dr. Mr. C. A. van Peursen, Prof. Dr. A. Querido, Prof. Dr. F. J. Th. Rutten, Prof. Dr. J. A. G. Tans, Prof. Dr. J. Tinbergen.

Secretariaat: Technische Hogeschool Eindhoven, Insulindelaan 2, Prof. Dr. M. J. M. Daniëls, Dr. W. A. T. Meuwese.

Voorlopig programma van het congres „Onderzoek van Wetenschappelijk Onderwijs”, te houden aan de Technische Hogeschool te Eindhoven in april 1966.

Woensdag 27 april

10.30	Opening door de voorzitter van het Congresbestuur
10.45	Rede van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen, Prof. Mr. I. A. Diepenhorst: <i>Universitaire vraagstukken</i>
12.00	Opening tentoonstelling
12.30	Koffietafel

- 13.45-15.45 Sectie vergaderingen
 Sectie I: *Sociologisch onderzoek*, voorzitter: Prof. Dr. F. van Heek
 Sectie II: *Didactiek*, voorzitter: Dr. Ir. P. C. van de Griend.
- 16.00 Opening van het Auditorium door de Minister-President, Mr. J. M. L. Th. Cals
- 18.30 Koud buffet

Donderdag 28 april

- 9.00-13.00 Sectie vergaderingen
 Sectie III: *Sociaal-psychologisch onderzoek*, voorzitter: Dr. W. A. T. Meuwese
 Sectie IV: *Methoden van onderzoek*, voorzitter: Prof. Dr. S. D. Fokkema
- 13.30 Koffitafel
- 14.30 Rede van Prof. Dr. J. Tinbergen: *Het economisch rendement van het wetenschappelijk onderwijs*
- 16.00 Samenvatting door Prof. Dr. A. D. de Groot
- 17.15 Sluiting door de voorzitter

Uitgenodigd worden:

bestuurlijke instanties, senaten en wetenschappelijke staven van instellingen van wetenschappelijk onderwijs, vertegenwoordigers van stichtingen ten behoeve van studenten, de studenteorganisaties, de pers.

Voorlopige programma's en aanmeldingsformulieren *schriftelijk* aan te vragen bij het Secretariaat van het Congres „Onderzoek van Wetenschappelijk Onderwijs”, Insulindelaan 2, Eindhoven.